

Επικήδειος για το Φώτη Καφάτο

Νεκτάριος Ταβερναράκης, Προέδρος ΔΣ ΙΤΕ

Ο Φώτης Καφάτος ήταν πολλά πράγματα για πάρα πολλούς ανθρώπους. Είναι εξαιρετικά δύσκολο να αποδώσει κανείς το μέγεθος και το εύρος της προσωπικότητας και της προσφοράς του. Καθόρισε ή επηρέασε τις ζωές όλων μας στην Πανεπιστημιακή και Ερευνητική Κοινότητα της Κρήτης, αφού ήταν ένας από τους πρωτεργάτες της δημιουργίας του Πανεπιστημίου Κρήτης και του Ιδρύματος Τεχνολογίας και Έρευνας. Στο ΙΤΕ σήμερα, με βαθύτατη θλίψη και οδύνη πενθούμε το θάνατο του.

Ο Φώτης ήταν ένας κορυφαίος επιστήμονας, ερευνητής και δάσκαλος. Ήταν επίσης, σε όλη τη ζωή του, ένας ακούραστος δημιουργός. Άνοιξε δρόμους, έχτισε πράγματα που εμείς απολαμβάνουμε σήμερα. Ξεκίνησε από εδώ, απ' το Ηράκλειο, μετά τα μαθητικά του χρόνια, μια μεγάλη πορεία ζωής που τον έκανε ένα αληθινά παγκόσμιο Έλληνα. Έφυγε για την Αμερική, όπου σπούδασε βιολογία στα φημισμένα πανεπιστήμια Cornell και Harvard. Μόλις πήρε το διδακτορικό του απ' το Harvard, εκλέχτηκε εκεί καθηγητής, ο νεαρότερος στην ιστορία του διάσημου πανεπιστημίου. Μάλιστα, διετέλεσε για χρόνια και διευθυντής του τμήματος Κυτταρικής και Αναπτυξιακής Βιολογίας του Πανεπιστημίου.

Όλα αυτά, που είναι όνειρο ζωής για κάθε εκκολλαπτόμενο επιστήμονα, παντού στον κόσμο, ο Φώτης τα πέτυχε σε πολύ μικρή ηλικία και με συνοπτικές διαδικασίες.

Παρόλες όμως τις τεράστιες αυτές επιτυχίες, δεν ξέχασε ποτέ την Ελλάδα. Είχε την αγωνία να προσφέρει στον τόπο του. Για αυτό ήρθε πίσω, στο Πανεπιστήμιο της Αθήνας, όπου έπαιξε καταλυτικό ρόλο στην αναδιοργάνωση του τμήματος Βιολογίας, από τη θέση του ως καθηγητή, για πάνω από 10 χρόνια.

Όταν εμφανίστηκε η ευκαιρία να κάνει κάτι για την ιδιαίτερη πατρίδα του, την Κρήτη, ο Φώτης άφησε τη θέση στην Αθήνα και ήρθε στο Ηράκλειο, όπου μαζί με άλλους πρωτοπόρους επιστήμονες εργάστηκε για τη θεμελίωση του Πανεπιστημίου Κρήτης και του Ιδρύματος Τεχνολογίας και Έρευνας. Ήταν πρωτεργάτης της ίδρυσης του Τμήματος Βιολογίας του Πανεπιστημίου και του Ινστιτούτου Μοριακής Βιολογίας και Βιοτεχνολογίας του ΙΤΕ. Υπηρέτησε ως διευθυντής του Ινστιτούτου και μέλος του Διοικητικού Συμβουλίου του ΙΤΕ για περισσότερα από 12 χρόνια.

Όλα αυτά μπορεί ήδη να φαίνονται πολλά και μεγάλα, όμως ο Φώτης έκανε ακόμα περισσότερα. Το 1993 του προτάθηκε η θέση του Γενικού Διευθυντή στο Ευρωπαϊκό Εργαστήριο

Μοριακής Βιολογίας στη Χαϊδελβέργη, ένα από τα μεγαλύτερα Βιοϊατρικά Ερευνητικά Κέντρα της Ευρώπης. Ακολουθώντας και αυτό το κάλεσμα, ο Φώτης πρόσφερε καθοριστικά στην ανάπτυξη των Βιοεπιστημών, σε Ευρωπαϊκό πλέον επίπεδο. Ολοκληρώνοντας τη δωδεκαετή θητεία του στη Χαϊδελβέργη, ο Φώτης εκλέχθηκε Καθηγητής σε ένα από τα καλύτερα πανεπιστήμια της Ευρώπης, στο Imperial College του Λονδίνου.

Σε όλο το διάστημα της παρουσίας του σε Ελλάδα και Ευρώπη, ο Φώτης ποτέ δεν έπαψε να ενδιαφέρεται για την ανάπτυξη και την ενίσχυση της έρευνας, την οποία θεωρούσε ως μια από τις σημαντικότερες εκφάνσεις του ανθρώπινου πολιτισμού. Συνεπής στη θέση του αυτή, εργάστηκε με επιμονή για τη δημιουργία του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου Έρευνας, του ERC, που είναι ο μεγαλύτερος αυτή τη στιγμή Ευρωπαϊκός οργανισμός χρηματοδότησης έρευνας αιχμής, σε όλα τα επιστημονικά πεδία. Υπηρέτησε μάλιστα, για περισσότερα από 5 χρόνια, ως ο πρώτος πρόεδρος του επιστημονικού συμβουλίου του ERC.

Φέτος, κλείνουν δέκα χρόνια από τη σύσταση του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου Έρευνας. Χιλιάδες ερευνητές σε όλη την Ευρώπη έχουν ωφεληθεί από το ERC, του οποίου ο Φώτης υπήρξε καθοριστική κινητήρια δύναμη. Δεκάδες εκατομμύρια ευρώ έχουν έρθει και στη χώρα μας.

Είναι βαρύ χρέος να αποτιμήσει και να αποδώσει κανείς τη σημασία όλων όσων κατάφερε ο Φώτης Καφάτος για την επιστήμη και την έρευνα σε Ελλάδα και Ευρώπη.

Δεν είναι όμως μόνο αυτά. Ο Φώτης πέτυχε πράγματα που φαντάζουν ακατόρθωτα, γιατί πάνω από όλα ήταν ο ίδιος κορυφαίος επιστήμονας, ένας από τους σημαντικότερους βιολόγους του καιρού μας. Με το κύρος και το παράδειγμα του, ενέπνεε εκτίμηση και σεβασμό. Ήταν πρωτοπόρος της Μοριακής Βιολογίας, της ανάλυσης του DNA και των γονιδίων. Υπήρξε ένας από τους θεμελιωτές της παγκόσμιας πρωτοβουλίας για την αποκρυπτογράφηση του DNA οργανισμών, μεταξύ των οποίων και του κουνουπιού, που είναι φορέας της ελονοσίας στον άνθρωπο, μιας ασθένειας που σκοτώνει εκατομμύρια, κυρίως νέα παιδιά, σε όλο τον κόσμο. Συνέβαλλε έτσι ο Φώτης καθοριστικά στην ανάπτυξη νέων προσεγγίσεων για την καταπολέμηση αυτής της μάλιστα, προφέροντας με τον τρόπο αυτό ανεκτίμητη υπηρεσία στην ανθρωπότητα.

Το συνολικό επιστημονικό του έργο είναι τεράστιο και έχει αναγνωριστεί με πολυάριθμα μετάλλια και τιμητικούς τίτλους. Ο Φώτης ήταν μέλος του Ευρωπαϊκού Οργανισμού Μοριακής Βιολογίας, της Εθνικής Ακαδημίας Επιστημών των ΗΠΑ, της Βασιλικής Ακαδημίας του Λονδίνου, της Γαλλικής Ακαδημίας Επιστημών, της Ευρωπαϊκής Ακαδημίας Επιστημών, της Ποντιφικής Ακαδημίας και πολλών άλλων οργανισμών. Είχε λάβει θέσεις Καθηγητή, Διευθυντή, Μέλους

Διοικητικών Συμβουλιών και Επιστημονικών Επιτροπών σε πάνω από 50 Ιδρύματα και Οργανισμούς.

Όλα αυτά ήρθαν σε αναγνώριση μιας προσπάθειας που δεν έγινε απλώς καλά, έγινε άριστα και σε υψηλότερο επίπεδο.

Για εμάς όμως, που είχαμε την τύχη να τον γνωρίσουμε και να συνυπάρξουμε με το Φώτη, υπάρχει ακόμα μια πτυχή του ανθρώπου που μας καθόρισε. Αυτή του μεγάλου δάσκαλου, του φάρου που έδειξε το δρόμο, που δίδαξε την ομορφιά της Έρευνας, της αναζήτησης και της ανακάλυψης.

Κοντά στο Φώτη θήτευσαν πάρα πολλοί, κορυφαίοι σήμερα επιστήμονες που διαπρέπουν σε όλα τα μήκη και πλάτη της γης, και πολλοί από αυτούς υπηρέτησαν και υπηρετούν το ΙΤΕ και το Ινστιτούτο Μοριακής Βιολογίας και Βιοτεχνολογίας. Είχα κι εγώ τη μεγάλη τύχη και τιμή να τον έχω δάσκαλο στο ξεκίνημα της ερευνητικής μου πορείας. Του οφείλω το ταξίδι αυτό.

Αν μπορώ να πω τι είναι αυτό που ο Φώτης έδειξε, και απέδειξε, σε εμάς τους μαθητές του, με τα επιτεύγματα και την τροχιά που διέγραψε στο επιστημονικό στερέωμα, είναι ότι μπορεί ένα παιδί που ξεκινά από μια ακριτική πόλη της Ελλάδας, στην άκρη της Ευρώπης, να αφήσει ένα ανεξίτηλο αποτύπωμα στην παγκόσμια επιστήμη.

Ο Φώτης, με το παράδειγμα των πράξεων και της δημιουργικότητάς του, μας έμαθε με τρόπο αδιαμφισβήτητο, ότι ένα όραμα μπορεί να γίνει πραγματικότητα, με μεθοδική και συνεχή προσπάθεια. Μας έδειξε ότι άρα, δεν υπάρχει δικαιολογία, και όπως έγραψε ο Καζαντζάκης, άλλος ένας παγκόσμιος Έλληνας και Κρητικός, έχουμε χρέος να προσπαθούμε να αλλάξουμε τον κόσμο· να αισθανόμαστε υπεύθυνοι αν δεν τα καταφέρουμε.

Οι συνάδελφοι αστροφυσικοί στο ΙΤΕ μου λένε ότι όσο μεγαλύτερο και λαμπρότερο είναι ένα αστέρι, τόσο γρηγορότερα τελειώνει η ζωή του, με μια μεγάλη έκρηξη, που όμως μπολιάζει το σύμπαν μ' αυτά τα υλικά που χρειάζονται για να φτιαχτούν πλανήτες, νέα αστέρια και τελικά η ίδια η ζωή, η Βιολογία που αγάπησε ο Φώτης. Ένα τέτοιο υπέρλαμπρο αστέρι ήταν ο Φώτης Καφάτος. Άφησε πίσω του άφθονη πρώτη ύλη και μια σχολή ολόκληρη επιστημόνων που επιζητούν και παλεύουν να ακολουθήσουν τα βήματά του.